

Ivan Goran Kovačić

Pjesme

Balada

O, žari se, žari
roža kak oblak,
gda sunce zahaja
i vleče se mrak.

A vu groblju tiho
dremlje grob i križ:
“- Zakaj se ne žariš,
roža, ne svetliš?

“Črlen si je venec,
čisto črlen splel,
na glavu ga spustil,
na lasi ga del.

“Jenu rožu ftrgal,
meni ju je dal,
je glavu naslonil,
je stiha zaspal”.

Vlečeju se mraki,
stoji križek plah,
k mami se naheril,
morti ga je strah?!...

Zakaj mama prosi
drobni negov cvet,
ne bu se ražarel –
mrtev je i bled...

Ali ni se vmekla,
vetrek ju hladi.
Cvetek je zadrhtal:
da mu vmrla ni?!...

Objavljeno 1931.

Bdjenje

Mali cvrčak pjeva ko da sanja,
I samo se načas od sna prene;
Meke sjene travka, cvijeća, granja
U svjetlo su zvijezdâ odjevene.

Svi drugovi oko njega zriču:
Cijelo nebo dršće od glasova.
Zar iz snova zrikavci to viču, –
Il su pjesme zvjezdanih korova?

Poljuljane svijetle sfere gasnu.
Rosni mir; glas probuđene ptice.
Kraj živice još se cvrčak glasnu.
Blijeda zvijezda spušta trepavice.

Nijemo padoh: razdrte mi grudi.
Ginuli su negdje cijele noći
Zvijezde, travke, zrikavci i ljudi.

Objavljeno: 1942.

Bjeline

Topla je i svijetla riječ "ljetu"
Kod svake list je, poput malog uha,
Trepereć slušo strah tvog bludnog duha,
Što drhtaše u šumi blizu grada
U vrelu tijelu, koje ljubav svlada.
Topla je i svijetla riječ "ljetu".
Svaki list je znao izreć "jesen",
Kada bi tiho pado vlažan rujan
Ko tvoja usna; mekan, jedva čujan;
Tvoj duh bi presto na šum da treperi
Šapćući lišću: mek nam krevet steri!
Svaki list je znao izreć "jesen".
A sad lišće ne šapće, nit sluša:
U krovištu sad naše male šume
Blijedi se snijeg i ulazi u me

Ledena sumnja: je l' tu ljeto vrelo
I jesen bješe, kada tvoje tijelo
Bijelilo se, toplo kao duša.

Beli most

Preskočil je reko,
V hrptu se je svil,
Bel ko čisto mleko
I velo od vil.

To so dva se vala
Slila vu jen tren;
Slika je ostala
Od njihove pen.

Srebrna se riba
K njemu pripelja,
Voda se zaziba:
On se v nje smehlja.

Kada riba projde,
On tiho zaspi, –
Kočijica dojde,
Pa ga probudi;

Strese se od sreče
Da ne more jač;
Popevko okreče
Kočijin kotač:

Beli, beli, beli most
Ko slonova kost!

Objavljeno: 1940.

Bik

Tako mirna i tako jaka sila
Samé zemljé je: bregôv planîn.
I čovek čeka, da iz plêč višîn
Bi kudi vulkân snaga divanîla.

A strašna trdê mišîc je gomîla,
Rodovîta ko zemlja iz glibîn,
Kâ besní, divljá, kudi njeji sin,
Čim digní mu se plodovîta žila.

V te glave, pred kô se čovek izgubí,
I stane slab, nemòčno se predá,
Još jedîno Jehòve sila spí:

Iz nozdrv njeje plàman šiknit zna
I dim se gòst v snopé zapuší.
Da! Stari Zavet v biku još živí...

Breskva

Iz grada prišla v male si kočíje
(Čerêšnje cv'le belo so odrêda),
I vidlo mi se – a bila si bleđa! –
Da beli svet im pal na lica ti je.

Kvartîr si zèla v selské nam birtije,
I pila mleko i jela si meda –
I kada šla so iz paše govèda,
Drobne dlane vol kušèval ti je.

I kako bi se ja te nádal sreče!
I kako mìslel bi da skoro loze
Bom s tóbom glèdal vu prolèčne soze

I da rumèno brèskvino bo cveče
Vu moje brajde sè na tebe palo –
I v mojem krilu lica ti obsjàlo.

Gorski Kotar

Slikaru Vilku Gecanu

Vjetar – nestašno ždrijebe –
praši širokom cestom
i travu zelenu pase.
Koluti magle se dižu
i čelo neba ližu:

to planine jutarnju lulu puše.
A noge se kukuruzu žute,
vitezima sa sabljom o pasu,
i rune se s glavâ perjanice.
Češljaju seljaci obrove njiva
ko bokove dobre muzare krave,
i kuca klepac: srce livade.
Dok mladice jela broje mlade dane –
miriše ljubav kao dah od rane.

*

Ne, nema toga!
Nije mjesec barka,
što se na valu oblaka njiše,
i nema romantike neba više;
mrtva je laž, obmana i varka!

Nije sunce zlatno kube Kremlja,
kada od njeg ispucala zemlja
sličići na brazde, brigom zaorane,
gladnih seljačkih lica.
I staza se ne bijeli kao djevica,
što se među borovima šeta.

Bor je hladan odsjev vatre,
“šumska šteta” –
zidovi, rešetka.

I žuti zubi u svakoga klipa –
mrtvački se kese.
A mršavo blago vlažnim njuškama pipa
i jalovost livada trese.

Gnojnice bujaju, miriše alkohol,
i sa žuljem svakim rastu dugovi.

– Treba da nas čujete, seljaci drugovi –
i odbacite jednom tužaljku i bol!

Treba da i vi u redove stupate,
i ko šuma borova radost zelenila točite –
da i vi jednom čvrsto naprijed kročite!

Objavljeno: 1934.

Moj grob

U planini mrkoj nek mi bude hum,
Nad njim urlik vuka, crnih grana šum,

Ljeti vječan vihor, zimi visok snijeg,
Muku moje rake nedostupan bijeg.

Visoko nek stoji, ko oblak i tron,
Da ne dopre do njeg niskog tornja zvon,

Da ne dopre do njeg pokajnički glas,
Strah obraćenika, molitve za spas.

Neka šikne travom, uz trnovit grm,
Besput da je do njeg, neprobojan, strm.

Nitko da ne dođe, do prijatelj drag, –
I kada se vrati, nek poravna trag.

Objavljeno: 1937.

More lana

Vjetar, paripče bijesno, vitla bijelu prašinu,
i diže zeleni talas na moru lana.
I pali hiljadu modrih zvijezda u slavu dana,
a slak se grčevito penje i skriva svoju bjelinu.
Miriše oprano rublje iz seljačkih škrinja,
pjeva o svojoj bjelini na užetu,
dok vjetar ga nadimlje i nosi poput jedra;
a ja se smiješim od milinja,
jer laneno mi platno hvata pticu vjetra u njedra.
Bacam se u laneno more
i grabim šakama kaplje lišća, što glade usne,
a turčinci crveni ko lađe u noći gore.
Tako ushićen čekam da me talas lana zapljusne.
O, pjevaj, zeleno more, što bjelinu nevinu kriješ!
Tebi ću dati srce da ga zvijezdama gladiš,

da mi sakrite rane nađeš i miješ,
da mi djetinje snove pomladiš...

Mrtvačko proljeće

Domiću dani: mrtvačko proljeće.
Mislim na groblje, gdje legoše baku,
Zaroniše djeda i oca u raku, –
I s njima od kiše mokro cvijeće.

Drage, nedorasle sestre u grobu,
U ljubavi sretan sam da vas nema,
Ni znale niste za laž, što se sprema;
Hvalite, slatke, svoju crnu sobu!

Tu je na okupu čitavo selo,
Blizu kost do kosti, lijesovi krti,
Bliješte kose na suncu: zlato smrti, –
I izbija tvrdo seljačko čelo.

Mrtvi kopači, zemlju ste kopali,
Znali ste: sebi kopate ležaje;
Svaki joj od vas oduzeto predaje, –
Već u kolijevci zemlji ste dopali!

Groblje bi bilo jednako njivi,
Da nema križeva: gle, kreće trava,
Iz grobova, iz vaših ruku i glava;
Cvjetate! Opet ste pokretni, živi!

Oko vam prozire crnu debljinu,
Gleda u obliku krunice cvijeta,
Gledat će tako do konca ljeta,
Kada se vraća u očnu šupljinu.

Seljaci, kao zemlja nepomični,
Tromi i teški, kao zemlja jaki,
Sa njom ste jedno, zauvijek jednaki,
Živi i mrtvi, vječito slični.

Mrtvačko proljeće: domiću dani.
Uzet ću sjeme u široke šake,

Da iz rake raste nebu pod oblake, –
I plodovi zru suncem obasjani!

Objavljeno: 1938.

Noćni vlak

Kroz noć daleko tutnji crni vlak.
Srce ga sluša, i s njim muklo tuče:
Kotači, jureć nada nj, nad njim buče;
I spavač trne, ko na smrti znak.

Pa dođe zavoj, i kroz laki zrak
Šumom kiše kolesa zazvuče:
To nekom drugom zemljom vlak se vuče;
A spavač tone, ko da srče mak.

Kroz noć sve brže tutnji crni vlak
Gazeći ljude, naselja, tjelesa,
Kao sotona bezuman i jak.

Onda sve tiše nestaju kolesa,
S dalekim slapom, s lišćem, koje stresa
I nosi kroz noć snenu vjetar lak.

Objavljeno: 1942.

Proljeće

Cvate zrak od cvrkuta pticâ.
(Gdje su gnijezda?). Skrećem k nebu glavu:
Paperje srebri u zraku se plavu.
Žuti cik kljunićâ svih klica.

Cikti krš. Igle svih živica
Zvucima sitnim bodu srce. Javu
Cvrkutom bijesnim razganjaju: Travu,
Blijedu još, pokri zelen mrtvih lica...

Ptičji glas, vjenčićem od trnja
Najslađe pjesme, grobove im kiti.
Šutimo. Suze ne možemo kriti.

Nije plač: Bljesci suznog zrnja
Đerdan su svjetla, što im slavu štiti.
Nema ih više, jer su htjeli biti!

Rodni kraj

Okôlo sela breg do brega
Visokê hrptôv, čvrste, jake;
I divlje zveri sakojàke
Se jâvljajo iz grla sega.

Tu šume rastó za seljake,
Im hišo dajó, pljug, postêljo,
Kant rêdo, ormâr i zibêljo, –
I trdo trugo za grobnè mrake.

V dolu leži, ko na stolu,
Hiljàde zlatè lebôv kruha,
Hiljàde belè metrôv ruha,
Hrane konju, gazde, volu.

Po pristojé so grozdi zlati,
Rumèni, plavi, žoti – slatki:
I dani gredó, dugi, kratki –
Ko pogrèbi i kudi svati!

Starom drugu

Uspomena iz djetinjstva

Jutros rana u tišini snijega
zalajala puška. Muklo jeknu
zadnji hropac uvrh rodnog brijega –
oboje mi u srcu odjeknu.

Skočih brzo s ustavljenim dahom
i bjelinu zagazih u snijegu.

Tad opazih ko srebrenim prahom
procvjetalu ružu – krvi pjegu.

Zabit kolac, sjena mu se ruši
niz brijeg; o njegov svezan pas. A dasi
zadnji tresu tijelo, krv se puši –
rodni brijeg u oku mu se gasi...

– Stari družo, služili smo svijesni,
da su tako čudni ovi ljudi.
Kad od boli, starosti, pobjesniš,
boje te se – puškom ti se sudi!...

Strojevima željezna srca...

Željezni divovi zbore
stalno, jednako, glupo,
a oči lud kotač motre
i beznadno i tupo.

Svud diže prašinu sivu
ona svemoćna sila:
sto dinara tjedno ili
na hiljade bacila.

Na mlazove krvi piju
dani bolesni, dugi:
A ako ti nećeš radit –
hoće zdravi i drugi!

Dok negdje u izbi vlažnoj
sušica grudi kljuje,
bolesnik hripi i kašlje
i krv i život pljuje...

A žena u kutu blijeda
s djecom malenom grca:
– Strojevi, strojevi kruti,
imate možda srca?!

Objavljeno: 1935.

Sunce se rodilo bolno

Sunce se rodilo bolno
i zalilo u bijegu pute
isplakanim mutnim svjetlom
i sjenama koje šute.
Pod nebom su krošnje jasena
i hrastova poput oblaka,
a jablan se kadi u zraku
ko na grobu baklja junaka...
Magli se sunce i guši
vrijeme u teškom zraku.
– Luda, ja, prokleta sjena,
uživam s nesreće “onih”,
luda, ja, luda u mraku...
Traže po danu sunce,
po noći nebo što svjetluca
puno zvijezdâ, opala,
a tapaju na mojem putu.
Lude!
žalim ih, mozgove nose,
a pune sumnja i briga,
bolova, očaja, tuge...
A ja sâm tumaram mrakom
ko prokleta sjena niz pute
i ne znam za bolove druge.
Zovu me ludom,
a luda, ja, ne znam za ludosti svoje!
Ne tražim divnih vedraca
zvijezdâ punih i sjaja
poput onih mudraca
što za mnom bježe...
Sve sumnjam da mudrac nisam,
a oni svi blesave lude!
I žalim ih, žalim da nose
lubanje teške i pune
bolova, sumnja i tuge...
Gaca ludov niz pute
u žaru zadimljena sunca
i smije se, smije bez kraja.
Luta od sela do sela,
od zemlje do zemlje daleke,
od grada do grada.
I smije se. Svugdje se pada,
svugdje se traži i traži...

A on bez srca i mozga
poput bešćutne stvari
ide putima svojim
i ni zašto ne mari...
Ne vidi krošnje jasena
i hrastova poput oblaka,
ne vidi da jablan se kadi
ko na grobu baklja junaka...
Ne vidi da sunce je bolno
u bijegu zalilo pute
isplakanim, mutnim svjetlom
i sjenama koje šute...
Ne vidi da magli se sunce
i guši vrijeme u zraku,
ne vidi, ne ćuti, ne sluti,
i tapa vječno u mraku...

Objavljeno: 1931.

Šutnja u rodnom dolu

Šute doline pod kucajem sunca,
na njih su sjene ko sjećanja sjele,
a vjetrić ko pastir ćuva uz pjesmu
oblake meke, svilene i bijele.

Na pute su stare radosti s neba,
mirisne ruće i leptiri pali,
dok kobac nad njima krući i vreba
da se ko strijela s oblaka svali.

Moj se vinograd obuko zeleno
i poput hajduka povalio dolom,
pa sad traći, gdje lišće je srebreno
usahle breskve, a ubite bolom.

Sve je isto u mojemu dolu,
jer nad njim gora vijek zelena straći,
tek šutnja tući za danima sretnim –
kroz putove me jedna ćežnja traći...

Trajanje

Svejedno, je li dan il noć,
Svejedno, je li java ili mora,
Svejedno, da li mrak će doć,
Svejedno, da li svanuti će zora.
U našim snima dan je klet:
Vješala, muke, ubojstva i klanje.
U javi san je razapet:
U patnji bijes, u bijesu očajanje.
Ne znamo što je brat i rod,
Ni gdje je patnji, mučenju dočetak.
Osuđen krvlju krvav plod
Svršetkom majke plaća svoj početak.
Trpi li više naša kost
Ili su veće muke našeg mesa?
Umor i teška beznadnost
U domovima hladnijim od lijesa.
Svejedno, je li dan il noć,
Svejedno, je li java ili mora,
Svejedno, da li mrak će doć,
Svejedno, da li svanuti će zora.

Tuga nad domovinom

Odjeknuše pucnjevi ubojni hrvatskom domovinom,
I sva se ko udova ogrnu crnom, žalosnom tminom.

Zaljuljala se polja bogata, tužno jeknule stijene,
I jauk vjetrova krenuo kroz šume ožalošćene.

Hrastovi stari i jele, lipe i cvijeće
Digli glasove tužeći, – blisnule zvijezde ko svijeće.

Poletjela tužnjava zemljom, preko ravnicâ, planinâ:
– Neka ugasne svjetlo i vlada žalost, tmina.

Najljepša poteče krv, utihnuše najveće riječi,
Neka utrne radost i pjesma neka ne ječi.

Neka sva srca gore, u suzama blistaju oči,
Neka utihne pjesma i život da se ukoči...

Razumješe tugu ptice, zvijeri, sunce – a oblaci
Zavihoriše nebom ko žalobni, crni barjaci.

– Ubojno krvničko tane upravi mračna ruka –
I neka plaču šume i livade hrvatskog puka.

I neka zatutnji zemlja i neka jauču rijeke,
I potoci neka trube da čuju zemlje daleke!

Neka nas tuga mori i grčevito ridanje hvata –
Neka nam srce trne, krvavo srce Hrvatâ!

Ali nagrnuše potoci bijesni niz gorske strmine
I nabujaše rijeke uz tutnjavu olujine,

Navrelo Jadransko more, i šumi i bijesni i riče –
Probudilo na dnu junake i neba se precrna tiče,

A milijuni seljakâ zastali muklo na njivi
I tuga ih golema sjeknu i bol ih do zemlje privi.

Onda se dignuše tmurni i mahnuše zgrčenom rukom –
Tuga je rodila vihor, što uzdrma hrvatskim pukom...

I planuše tužne oči i sijevnuše blijeda lica,
Od krika se podigla jata teških, mrtvačkih ptica...

Poljima, brdima, morem, šumom i čeličnim stijanjem
Krvava zvoni pjesma – nošena gorljivim htijenjem:

– Krv će zapalit svjetlo i gorjet će plamenom svetim,
Gvožđe će rastalit kruto, smrt donijet će rukama kletim!

Objavljeno: 1937.

U seoskoj crkvi

Jezivo vrata zaškripe, težak zrak padne na pluća,
koraci zvone, a sunce se vuče niz stijene strme.
Prašnjavi baldahin visi. Škripa crkvenog ključa
i kašalj starog zvonara duboko i muklo grme.

Polutmina je teška, zidovi vlažni,
ranjavi sveci vise i patnički podižu oči,
oltar se penje, i sive na njem se mramori lažni.
Njiše se kandilo vječno i krvavo svjetlo toči.

Jastučci na žrtveniku natrule knjige drže,
miriše iz njih starina.
Ko da se ledeno tijelo na drvu od svjetla trže
i mutnim očima gleda čaše vode i vina...

Orgulje klimave šute pod stropom, a u dnu lađe
tama biva sve crnja. U klupi žuti se maska.
Ranjavi sveci vise, svijeća se guši od čađe,
odjek kao u grobu... negdje je puknula daska.

Vojnikova ruka

Ruka mu već davno gnjila;
I nakon smrti jednog dijela
(Na koji sjeća ralo i pila)
Čeka cijelo pogreb tijela.

Odbačenu u crnu tamu
(Koja kao krv je gusta)
U grču pustili su samu,
Bez njena srca i bez usta.

Pa ipak katkada u noći
Možda ona srce steže –
I kaže: Slušaj, treba poći,
Komadić smrti tebe veže...

Sada nad njom raste žito
(Iz srdaca, kosti i glavâ),
A tuđin seljak ne zna ni to,
Da ona raskoš rasipava!

Objavljeno: 1939.